

המקום שבו ימות. פרויליגיה זו שמורה לסופרים בלבד, וארנבורג בחר להמית את החיים האמיץ שלו דווקא בקבר רחל — אם הבנים, זו המבכה את בניה, מסרבת להינחם. וזאת, ברוב חוצפה ויומרה, שהרי כבר האירו את עיניו כי... כאן (בקבר רחל) לא מתים, כאן נותנים קצת כסף... ואחר־כך הולכים מכאן. גם בימי חייו לא ידע לאיך "לבחור לו מקומות מתאימים". ואולי גם אין כאלה. עכשיו, שהגיע אל "חיי האחרונים", כל בקשתו היא "למות בנימוס, כדי שלא להעליב איש באנחתו". יהודי ששמו "צעד" ושם אמו "תוגה".

חייו הסוערים הוא ספר סכימאטי גמיש, מתפשט ומצמצם כארמון ניקה רוסית, שההומור המר והסאטירה היבשה והנשכנית מצילים אותו מליפול במלכודת של נוסחתיו הפיקארסקיות החוזרות. הנוסחות עצמן מעורבנות ומתאמות לרוח הזמן: פרספקטיבה רחבה, אירופית וספר כזה לא יכול היה, כמדומה, להיכתב בעברית, כפירה טוטאלית ולא אל, לא מלך, לא גיבור — ולא מהפכה! המנוסת את דרכה בין הצנייות של האשק לבין החזון האפוקליפטי של רומאנים אחרים, הניונים אף הם מתוך אותה תחושת פשיטת־הגל כללית שלאחר מלחמת העולם הראשונה ולפני השניה. רויטשוואניץ של

ובכלל, אני חיל־חלוץ, יודע ש־מעלה יש גאזים שאינם נחוצים לאיש. אבל אם נניח שלמעלה יושב אלוהים בדוי, הרי הוא רמאי גמור, ועלינו להתחלף במקומות. הוא חייב לשבת כאן בעוון מאה סעיפים פליליים, ואילו אנחנו, אתה ואני, צריכים לנוח בשמים. אתה חושב שאיני מכיר את כל הרמאויות האלה! אני מכיר אותן כמו את חמש אצבעות ידי. ואם נתחיל מההתחלה, הרי קודם־כל — הרעש הלא־מובן. בסדר, אסור היה לאכול את התפוח. גם אלור־הים יש לו פנטסיות משלו. אבל אמור לי: לשם מה הזעקה ההיסטרית הזאת בגלל פרי אחד קטן... אבל אני דוהר בלילה. הוא השופט והוא הפוסק, בזיעת אפיד תאכל לחם. אינו שטות — מדוע עליי להזיע כשמתחשק לי לרחף, כמוהו, בתוך הצבע הכחול.

חייו הסוערים של לאוזיק רויטשוואניץ

ארנבורג כבר צעד צעד אחד קדימה מהאש, "במערב אין כל חדש", הקץ לנשק", מסע אל גדות הלילה", "אני רעב", "ארם קטן, לאן עכ" שיו", "שלושה מתוך שלושה מיליונים" של בארבי, רמאסק, המינגווי, סלין, גיאורג פינק, האנס פאלאדה וליאונארד פראנק — כולם רומאנים על מילחמת העולם הראשונה, על האבטלה ועל "מכירת החיסול הכללית" שבעיקבותיה — אבל עוד לא הגיע לעידן שבו עתידים קאמי, סארטר וג'וזף הלר לעצב את נסיונם של דורות אחרונים לכלל פילוסופיה או תחושת־עולם של מילכודים סרי־מוצא, ניכור סרי־שחר ומחנות נאצלות גם אם חסרות תוחלת. מיכתמו של נסטרוי המשמש מוטל לספרו הנזכר של ליאונארד פראנק (יצא גם בעברית, בתרגום יצחק למדל, 1932) עשוי לשמש גם כתובת כניסה לתופת המהתלת של לאוזיק: "רעב אני כליך, שמרוב צמא אין אני יודע היכן אישן הלילה. עד כדי כך קר לי".

נתן זך

ספרים

היש למכונה נשמה?

טרייסי קידר

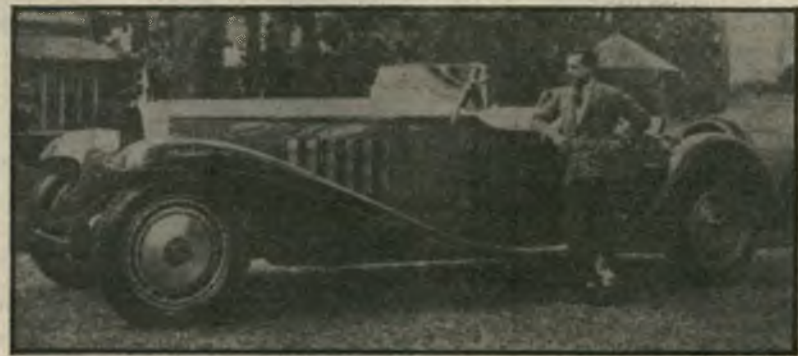
נשמתה של מכונה חדשה מאנגלית: עמנואל לוטם זמורה, ביתן, 240 עמ'

בין אם הדבר מסב לנו קורת־רוח ובין אם לא, אנתנו חיים בעידן הקיברנטיקה או המחשבים. המחשבים מצויים בכל מקום — בקופות הרושמות של מיסעדות, בתנורי מיקרוגל, בתיבות נגינה, באולמות קונצרטים, בספרייה, ברמזורים ותחת מיכס המנוע של מכוניות. ככל שנעשו קטנים, אמינים ויעילים יותר — אם להאמין למה שאומרים לנו — כך הם מורגשים פחות. "האם הפך המחשב ליד־סמויה המצויה בכל?" שואל מחבר נשמתה של מכונה חדשה. הפחית מפני הצעצוע החדש בידיו של "האל

הגדול" אכן קיימים; עכשיו מסתבר שחלקם גם מוצרקים. האם יביאו המחשבים לאבטלה בממדים בלתי־ידועים עד כה בחברה התע־שיטית, ואולי — להיפך — יגדילו את מיספר המועסקים? האם הם "מגדילים או מקטנים את הסתברותה של מילחמה גרעינית"? האם נעשתה החברה האנושית פגיעה יותר לתאונות ולחבלות עקב השימוש במחשב בכל היבט של החיים? אלה הם מקצת מהשאלות שאותן מציג הספר, בלי להשיב עליהן. מתברר כי נורברט וינר, נביא הקיברנטיקה וריאליסט בתחום האנושי, גרס כי המחשב עתיד להציע "אפשרויות בלי גבול לטוב ולרע" וסופו שיפול בידיהם של "המהנדסים חסרי־האחריות והמושחתים ביותר". דומה שאותו מהנדס צעיר המצוטט כאן, על פיו יש "המון יתרונות לחיים המבוססים על סיליקון לעומת

הם טומנים זה לזה מלכודות מתוככמות, כשהוכחה הוא מי שהצליח לפצח כתב־סתר שבו הוטמן סיפור פורנוגרפי, או כמעט. בסופו של דבר, הם מנהלים מילחמה אבודה מראש, כדי לא לגר אחר הצעירים שסיימו זה עתה את חוק לימודיהם, אשר בסופה הבלתי־נמנע הם רועים נופלים בשולי דרך הקדימה הטכנולוגית, מו־תשים עלידי "עייפות מתמשכת".

הדראמה היא בלי ספק דראמה, גם אם מחבר הספר אינו מעוניין להדגיש את צדדיה האכזריים והאפלים ביותר. אין גם שום סיבה בעולם לפקפק באמינותו של קביעות כגון זו ש"מחשבים נמנים עם מסובכים שבמעשי ידי אדם", או שאנו צפויים למחשבים מסובכים כליך עד "שכל מהנדס יורקל ליותר מכל ימי חייו כדי להכין אותם כמלואם".

ז'אן בוגאטי ליד המכונית שעיצב ב־1932

רווקא משום כך תמוהה אי־האכפתיות המשוגה היורדת על הקורא הבלתי־מקצועי כבר במחצית הספר. האם זו הנקודה שבה ילדי מיקרו ונערי חומרה נפרדים מן הקורא הממוצע? שמה האשמה במחבר שלא הצליח למצות את הדראמה עד תום? אולי נובעת תחושת האדישות הלא־נוחה מן העובדה שיש גבול שמעבר לו אין אנו מסוגלים להתפעל או להשתאות לדברים בלתי־מובנים לנו (מי מאיתנו כבר מבין באמת כיצד פועלים הסלולוידים או הטלפון)?

ואולי, אולי מוטלת אשמת כישלונה של ההרמזה שלנו על כתפיו של הגיבור הראשי של

נדמה לי, שרוב המהנדסים רואים עצמם כבעלי מיקצוע חופשי, כמו רופאים או עורכי־דין. ואכן, יש להם קוד מיקצועי משלהם, אף כי חלקו מיועד בעליל לשירות ענייני החברות בלבד. עם עקרונות היסוד של קוד זה נמנה הרעיון הכללי, שהסיבה הנאותה למהני דס היא סביבה ממוסגרת ביותר, שבה קיימות רק תשובות נכונות או לא־נכונות. זה עולם בינארי (שביסודו הצמד או שתי הרשויות), שהמחשב הוא, אולי, התגל־מותו. מהנדסים רבים שואפים למראית־עין להיות אנשים בינאריים. ואין פלא. הרעיון מפתה אתה יכול להיות מכוּעַר או חסר־חן או אפילו מטורף־למחצה; אם אתה מפיך את התוצאות הנכונות בעולם הזה, חייבים מכוּעַר לקבל אותך.

נשמתה של מכונה חדשה

סיפרנו בכבודו ובעצמנו. דומה שקל יותר לכתוב את דראמת הדברת החיידקים מאשר את ההרפתקה (שגם היא בוודאי ריחקה מישהו בשעתו) של המצאת המגהץ.

נ. סוקר

ספרים

זיכרונות של יופי חדש

סקירת בקורת ארוכה ויפה בניו־יורק ריביו אוף בוקס מזכירה לנו שמכונה — במיקרה זה, מכונת — עשויה לא רק להיות בעלת נשמה; היא גם מסוגלת להוות פרק בתולדות הטעם ונתח של היסטוריה אנושית. נושא הסקירה שלנו הן מכונות רומאנטיות במיוחד: המכונות של אטורה ארקו איזארדו בוגאטי, הממציא האיטלקי הגאוני יליד 1881 שכמעט שלטי־היד

בתחום עיצוב מכונות־המירוך האלגנטיות בעשור שבין 1924 ו־1934. אם להאמין לאגדה — יש גם תחולקים עליה — היתה זו מכונת־מירוך מדרג בוגאטי, שגרמה את מותה של הרקדנית האמריקאית המהוללה איזארורה דאנקן. הצעף שהיה כרוך לצוואר הרקדנית נסתבך בגלגל האחורי של הבוגאטי, הנהוגה בידי נהג איטלקי יפה־תואר, וחנק אותה למוות. זה היה בשנת 1927, בריבירה הצרפתית. אלא איפה?

ריינר בנהם, מחבר הסקירה שלפנינו, מעלה שהזימון דאנקן־בוגאטי אינו מיקרי, אף כי במיון שני השמות הפרטיים — איזארורה ואיזארורה — משווה לו נופל גורלי כמעט. השניים, בוגאטי ודאנקן, אשר רק שלוש שנים הפרידו בין תאריכי הלידה שלהם, השתייכו שניהם לזרז אשר גלש־נשטף מתרבות האר־נובו של שלהי המאה התשע־עשרה לא תוך עולם המודרניזם התיקופי שבא בעיקבותיה. שניהם הותירו אחרים אגדות. בוגאטי, מעצבן של כמה מהמכונות המהדורות והמוצלחות ביותר בתולדות הספורט־על־ארבע־גלגלים, ראוי, לדעת הכותב, לא פחות מיוצרת המחול החופשי האמריקאית שפעלה בעיקר באירופה, למקום של כבוד בתולדות התרבות. שניהם מייצגים מובהקים, "גאנררטאות" ל"הפסקה המשמעותית" שבין האר־נובו האורמנטאלי, העיטורי־פירחוני והאירוטי לבין הפונקציונאליזם הגורס צורות הנדסיות, קווים ישרים ונקיים והבלטת החומרות. אין זה מיקרה שבוגאטי, שתווי המיתאר של מכונותיו בלשו נקנין הגיאומטרי שלהן, הצלי ב־1914 ביריד הבינלאומי של קלן בביתן אחד עם נביא הבאהאז ואלטסר גרופיוס, וכן שהאריכל (והצייר) המהולל הידוע בכינויו "לה קורבוזייה" הביע את התפעלותו מאמנותו (לא אומנותו!) של בוגאטי.

סיפורה המלא של הבוגאטי הוא סיפורה של דראמה מישפחתית. אביו של אטורה, מעצב המכונות, היה אחד הקיצוניים והמסורבלים במעצבי רהיטי אר־נובו באיטליה. בנו, רמבראנט בוגאטי, אחיו של אטורה, שנועד על־ידי המישפחה להיות מהנדס, החליף מיקצוע והיה לפסל מצויין מן השורה השניה, שגלגל התאבדותו ב־1916 אולי היו פיסלי בעלי־החיים שלו מוכרים ומפורסמים יותר. בנו של אטורה, ז'אן, שירטט את המרכבים של כמה מהדגמים הראשונים ביותר של המכונות המישפחתיות.

כיום ידוע (או נודע), שלא כל הנוצץ הוא כרום: שאלטורה, "שאל" (אם תרצו: גנב) רבים מהפיתרונות הטכניים שלו ממכונות של קורמיו וריביו. וכי האסטיקה של המכונות החלקות למישעי שלו חיפתה על חסרונות מיכאניים ואף גרמה צרות צרורות למכונאים שעסקו בתיקונן. בפרספקטיבה היסטורית ראוי גם לציינו, שבוגאטי חדר לשוק המכונות בסביבות 1900, כלומר, בזמן שמרבית המצאות הטכניות הכרוכות במכונה החדשה כבר הומצאו (בידי אחרים). עם זאת מסכימים הכל שמי שראה פעם בוגאטי — והישובה אותה עם מודל של פורד מאותו שנים, לדרוגו — לא ירצה לא את הרושם ולא את ההבדל.

היום כולנו יודעים שאם אכן נולד "יופי חדש" במאה הזאת שלנו, הרי אין זה היופי של נסיון־ההפיכה של 1916 באיטליה, כפי שכבר המשורר האירי הגדול ייטס. כי אם יופיים של מכונות, מטוסים, שעוני־יד ומוצרים תעשייתיים אחרים. אסתטיקנים ותועמלנים של היופי החדש: אנשים כמו הפנטוריסט האיטלקי מאריניטי, הציירים פיקאביה, מונדריאן ופרנאנד לז'ה, או האדריכל קורבוזייה (שטבע את המטבע "האסטיקה של המהנדס") עשו הרבה להפצת הערכים החדשים בכל רחבי העולם ועד לתל־אביב הגיעו (בתי הקוביות הלכנים בסניגון באהאז).

סיפורה המרשים של הבוגאטי, מכל מקום, הגיע לקיצו ב־1934. עם הופעת מכונת המירוך הגרמנית של פרינאנד פורשה, מתכנן הפולקסוואגן, על ההנעה־האחורית המהפכנית שלה, אם הפכה מסורת העידון האסתטי נוסח בוגאטי לבלתי־רצונית, אם לא למכשילה ממש. איך כתב קורבוזייה על הקדימה בעיצוב: "כדי לזכות אתה חייב לעלות על יריבך בכל נקודה זעירה... ובכל הפרטים". הבוגאטי ניצחה בקרב על היופי אבל נכשלה במירוך על הפרטים. סיפורה הוא סיפור הפרינאדונה של דור אחד ההופכת לדינואזור של הדור הבא. וסופה שהיא פורשת מן המירוך.

האם לא היה זה גם גורלה של איזארורה דאנקן, לולא נספתה בצורה טראגית כליך בגיל 249 יופי הולך ויופי בא. וזה שהולך — הולך לרוב אל דפי האלבומים וסיפרי ההיסטוריה.

נ. סוקר